

KOLNIERZ (63) *sb m*

kolnierz (31), **kołnierz** (21), **kolmierz** (1), **kołmierz** (1), **kołnirz** (1), **kornierz** (1), kolnierz *a.* kołnierz (7); kolnierz *RejRozpr*, *LudWieś*, *RejKup*, *GórnDworz*, *RejZwierc* (17); kołnierz *BielSat* (3), *BielSpr*, *MWilcHist*, *KochFr* (3), *PudłFr* (3), *BielRozm* (3), *KlonFlis*, *ZbylPrzyg*; kołnirz *KochSat*; kornierz *Calep*; kolnierz : kołnierz: kolmierz : kołmierz *RejWiz* (2 : 4:-:-), *RejZwierz* (4 : 1:-:-) *Mącz*(4:-: 1 : 1).

o *jasne*; -e- (7), -é- (5); -e- *Mącz* (6), -é- *KochFr* (3); -e- : -é- *PudłFr* (1 : 2).

sg *N* kołniérz (21). ◇ *G* kołniérza (6). ◇ *A* kołniérz (7). ◇ *I* kołniérz(e)m (10). ◇ *L* kołniérzu (5). ◇ *pl N* kołniérze (3). ◇ *G* kołniérz(o)w (2). ◇ *A* kołniérze (3). ◇ *I* kolnierzmi (3). ◇ *L* kołniérzach (1) *MWilcHist*, kołniérz(o)ch (1) *RejZwierz*. ◇ *du G* (*cum nm*) kołniérzu (1) *ZapWar* 1542 nr 2557.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI(XVIII) – XVIII w.*

1. Wykończenie ubioru przy szyi; *patagium Mącz*, *Cn*; *collarium BartBydgd*; *collare*, *focale Cn* (54) : *BartBydgd* 30; *Iakom ya sdomu yego nyewssyala parel y dw* (plysku) *Colnyerzu* *plascza* *ostrodmskiego ZapWar* 1542 nr 2557; *Noli kolnierz* w *kwiat rożany LudWieś* A3v; *LibLeg* 11/157; *LibMal* 1547/128v; *RejKup* q8; *Kołnierzá* *poprawuie á czápki potrzáfa/ Poglądáiac* w *káždy kąt wárgi łobie káfa. RejWiz* 4v; *Rádzá* *ŝie* *prákytkarze s kołnierzmi* *lifiemi/ Ale wierę* *nie* *o* *dzdzu* *iáko* *łámi* *wiemy* *RejWiz* 122, 56v, 122; *A gnidy* *pod kołnierzem/ ŝiedzá* *we* *trzy* *rzędy. RejZwierz* 140; *Lecz opák* *zółtym ŝyzyciem* *wyŝzywano* *wzory. V* *ludzi* *ná* *kołnierzoch/ ná* *poŝládku* *temu RejZwierz* 140, 124, 140; *A* *kiedi* *ŝie* *wyŝtrichnie* *w* *ufarłkim* *ubierze/ Po* *kołnirzu* *go* *poznáŝ/ bo* *blán* *futra* *bierze. KochSat* A4v; *GórnDworz* L7; *Iákoż* *w* *Polŝcze* *ná* *łkály* [!] *ty* *wielkie* *kołnierze/ Także* *v* *młodych* *Ludzi* *zginęły* *Hálerze. BielSat* C4 [*idem BielRozm*], C4 [2 r.]; *Azáł* *nie* *ná* *wieŝza* *kołnierzow* *Liŝich* *páchołkom* *ná* *ŝzyi/ á* *w* *tyle* *báran* *dyłzy* *RejZwierc* 66v, 31, 57v, 58 [3 r.], 69v, 70v (14); *V* *Pań* *ná* *długich* *Sáianách* *V* *Pánów* *w* *wielkich* *Kołnierzách. W* *kruŝzkách* *ŝie* *nas* [*diablów*] *też* *wždy* *zmieŝci* *Ieden* *abo* *zeczterdzieŝci. MWilcHist* E4v; *KochFr* 100 [2 r.]; *PudłFr* 53 [2 r.], 54; *BielRozm* 21 [3 r.]; *KlonFlis* H4; *ZbylPrzyg* A2.

kołnierz u czego (3): *RejWiz* 97; *Mącz* 283b; *POradzmy* *ŝię* *rády* *cziiéy/ Kołniérzli* *to* *v* *deliiey* *Czy* *deliia* *v* *kołniérzá/ Ná* *grzbiecie* *cnego* *rycérzá. KochFr* 100.

W porównaniu (1): *Cźłowiek* *niedbály* *iáko* *kolnierz* *długi/ Co* *dármo* *wiŝi* *ná* *grzbiecie* *v* *ŝługi. RejZwierc* 221.

W charakterystycznych połączeniach: kolnierz bobrowy, długi (4), *dziwny, kuni, lisi* (9), *do pasa* (2), *rysi, soboli* (2), *ubogi, wielki* (5), *wilczy; kolnierz nosić, strząsać; kolnierza poprawić (poprawować)* (2), *potrząsać; skuŝć* *za* *kolnierz; w* *kolnierz* *stroić* *ŝię.*

Zwroty: »krzyżyki *pod* *kołnierzem* *pisać»* [*gest naigrawania ŝię*] (1): *Aby* *go* *s* *tyłu* *pálcy* *nie* *wkázowáli/ Krzyżykow* *pod* *kołnierzem* *zá* *nim* *nie* *piáli. RejWiz* 98v.

»odpruć kołnierz« = *zđjac ubiór niezolnierski* (1): *Czás* *przychodzi* *obáczyc* *ŝie* *pánowie* *Zołnierze/ Zbroie* *ná* *ŝie* *przyŝtołowáć* *odprowłzy* *kołnierze. BielSpr* b2.

»poprawić kołnierza« = *wzbogacic ŝię* (1): *Popráwi* *więc* *kto* *kołnierzá* *Niżli* *doydzie* [*to* *co* *zabrano* *na* *pobór*] *do* *żołnierzá* *RejRozpr* D4v.

[W kontekstach mówiących o pozycji społecznej (13), o przesadnej wytworności i hołdowaniu modzie (21).]

Przen: W połączeniu z przydawką jakościową oznacza człowieka o określonej pozycji społecznej (2) : *RejZwierz* 101v; Przydźże do iákiego práwá/ do iákiego łádu kędy chczesz áno łpráwuie łwoię rzecz vbogi liši kolnierz/ á iáko łobol przydzie/ pomkni łie wierę łifie/ łiędzye tu łobol. *RejZwierc* 70v.

2. *Naszyjnik; bacatus, monile, murenula, segmen, viria, viriola* *Mącz* (8) : *ZapWar* 1502 nr 1910; *ZapMaz* V S 2/332v; *WyprKr* 37; *Monile*, Klenot który ná łziewy nołzą/ kolmierz perłowy/ łáncuch. *Mącz* 231b; *Segmen* item, Klenot nieyáki rzezány z máłych łztuczek złotá vcziniony/ kołmierz/ *Halsbant*/ też zową z niemieckiego. *Mącz* 377d, 22c, 237d, 499a.

W charakterystycznych połączeniach: kolnierz okołoszejny, perłowy (5).

3. *Obroża; collare Calep, Cn; armilla, millus Cn* (1) : *Collare, Vinculi* genus, quo canum colla astringuntur – *Kornierz, obruz. Calep* 214a.

Synonimy: 1. kaplerz, obojczyk; 2. alzbant, łańcuch, naszyjnik, zaponą; 3. obroź.

Cf KOLERZ

MM